
**CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY.
CRIMINAL AND PENAL LAW**DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-31>**ПОЗИТИВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ УСТАНОВИ ВІДКРИТОГО
ТИПУ У ПОРІВНЯННІ З ВИПРАВНИМИ КОЛОНІЯМИ****Грищенко М. В.**

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Місця несвободи в Україні знаходяться в зоні підвищеного ризику неналежного ставлення до засуджених. На державні органи влади покладається обов'язок організувати пенітенціарну систему таким чином, щоб її функціонування не призводило до порушення прав засуджених та забезпечити умови належного їх виховання та ресоціалізації.

Згідно ч. 3 ст. 11 КВК України кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу – виправні центри і кримінально-виконавчі установи закритого типу – виправні колонії. Основна відмінність між вказаними установами полягає в порядку відбування покарання. У виправних центрах за ст. 61 КК України покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Відкритість установи обумовлена відсутністю відділів охорони та кінологів, електронних засобів нагляду і контролю, перешкод та огорожі притаманних колоніям, наявності вогнепальної зброї та ін.

Законодавцем спеціально окреслено дефініції, що підкреслюють різницю в утриманні засуджених в установах виконання покарань відкритого й закритого типів, а саме: «порядок і умови» відбування покарання для виправних центрів (ст. 59 КВК України), до якого головним чином включені: права, обов'язки та обмеження встановлені для засуджених, проти «режиму» у колоніях де ст. 102 КВК України

закріплений порядок ізоляції засуджених, постійний нагляд за ними, роздільне їх тримання та ін.

Ступінь відкритості установи служить наочною демонстрацією соціальної інтерпретації другого закону термодинаміки, соціальної ентропії та дезорганізації в соціальних системах. Ентропія – не просто міра впорядкованості організаційних систем, а міра відповідності їх стану наявним цільовим завданням. Соціальна ентропія проявляється через порушення, «розмивання» функціональної цілісності і рівноваги організаційної системи, що веде до зниження рівня організації, ефективності функціонування, темпів розвитку організації. Чим вище відкритість установи виконання покарань, тим нижче ентропія, тим економніше організаційна система витрачає ресурси для забезпечення свого функціонування та зменшує кількість порушень. Так, за матеріалами семінару Харківської правозахисної групи відмічаються суттєві порушення пов'язані з незадовільними матеріальними умовами тримання, проявам насильства у виправних колоніях, розслідування смертей та катувань. Усі випадки приведені в матеріалах семінару торкаються лише колоній [3]. Й навпаки, важко уявити собі тортури й насильство у виправному центрі коли усі засуджені мають при собі мобільні телефони, вільний доступ до поштового зв'язку та пом'якшені умови спілкування з близькими. Подібне становище центрів зумовлює більш відповідальне дотримання законодавства, прав і свобод засуджених персоналом установи.

Другий значущий принцип закладений у функціонування виправних центрів – це встановлена законом юридична процедура переміщення засуджених до обмеження волі. Особи потрапляють в центр на підставі судового рішення та звільняються на підставі ухвали суду з дотриманням принципів і процедур встановлених статтями кримінального та кримінально-процесуального законодавства України. Переміщення засуджених у виправних колоніях по різних рівнях безпеки можливо за більш спрощеною процедурою передбаченою ст. 100 КВК України, на підставі рішень начальників установ та відповідних відомчих комісій, що може одразу викликати суперечки й претензії до їх об'єктивності.

Якість медичної допомоги, яка надається особам у місцях позбавлення волі України, є такою, що значною мірою не відповідає міжнародним стандартам й тлумачиться у звітах правозахисників та рішеннях Європейського суду з прав людини як приниження гідності особи або нелюдське поводження [4, 5]. На відміну від виправних колоній засуджені до обмеження волі відбувають покарання на загальних підставах й мають право лікуватися у звичайних лікарнях для чого засудженим надаються короткочасні виїзди. В екстрених

випадках до виправного центру викликається бригада швидкої допомоги. Викликати собі швидку допомогу може сам засуджений зі свого мобільного телефону, користування якими у виправних центрах дозволено.

Значна частина засуджених до потрапляння в центр вели асоціальної способ життя й завдяки соціальної маргіналізації просто випали із суспільного життя, поступово втратили елементарні корисні навички та звички. Завдяки положенням ст.ст. 59, 60 КВК України засуджені до обмеження волі обов'язково залучаються до праці, додержуються елементарного розпорядку дня установи, проходять первинне медичне, психологічне обстеження й лікування, отримують необхідний виховний вплив. В умовах обмеження волі засуджені позбавляються можливості до систематичного зловживання алкогольними та наркотичними речовинами. Для багатьох осіб залежних на наркоманію та алкоголізм з'являється хоч якась надія на майбутнє.

З моменту запровадження в Україні покарання у вигляді обмеження волі можливо казати про певний прорив у кримінальної юстиції. Завдяки цьому виду покарання вдалося досягнути одразу декілька цілей, як з боку забезпечення ефективності кримінального судочинства, так й удосконалення процесу ресоціалізації засудженого. Відбулась певна гуманізація кримінальної відповідальності, оскільки утримання засуджених до обмеження волі відбувається без тотальної соціальної ізоляції: засуджені мають право відвідувати крамниці, мати при собі мобільні телефони, гроші, лікуватися на загальних підставах, отримувати відпустки до дому, проживати з сім'ями за межами установи, працювати за межами установи з правом постійного проживання та ін.

Підсумовуючи сказане вище можна зробити висновок, що в умовах падіння соціально-економічних показників держави, стрімкого зuboжіння населення, суперечливими державними реформами, пандемією та бойовими діями на сході країни з одного боку, приведенням вітчизняного законодавства до європейських стандартів й гуманізацією кримінальної юстиції з іншого, набувають особливого значення подальше нормативне та організаційне удосконалення функціонування виправних центрів.

Література:

1. Кримінально-виконавчий Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004. № 3-4. Ст. 21
2. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. № 25-26. Ст. 131

3. Права в'язнів (матеріали вебінару ХПГ 16.06.2021) URL: <http://khp.org/1608809215>

4. Романов М.В. Міжнародний досвід забезпечення права на медичну допомогу засудженим. Право і суспільство. 2019. Випуск 4. С. 261–266.

5. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо імплементації в Україні Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання за 2020 рік. Ст. 18. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/UKR/INT_CAT_INP_UKR_42469_O.PDF (дата звернення: 18.03.2021).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-32>

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Коростельова Л. А.

*ад'юнкт Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка
м. Северодонецьк, Україна*

Життя людського суспільства з давніх давен характеризувалося не тільки (і не стільки) злагодою і порозумінням, а більшою мірою присутністю в ньому суперечностей і конфліктів. На ґрунті таких суперечностей і конфліктів і утворився особливий вид соціальної діяльності – злочинна діяльність. По мірі інтернаціоналізації життя, виникнення проблем, притаманних міжнародному суспільству як соціальній мега цілісності, стали формуватися міжнародні механізми злочинності. Злочинність стала предметом уваги правових наук. Передусім, це кримінальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче право – вони визначили порядок боротьби із злочинами. Криміналістична наука, медицина, юридична психологія і інші залучили до боротьби із злочинністю наукові засоби і методи. Втім жодна із згаданих чи інших наук не в змозі охопити проблему злочинності у цілому. Але вони створили умови для виникнення спеціальної науки – кримінології [1, с. 21].

Сучасний стан розвитку кримінології в Україні потребує модернізації, оскільки існує проблематика не визначеності кримінології як